

М. Ф. Сокиран
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник

Національної академії внутрішніх справ

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКИ ЗВУКО-, ВІДЕОЗАПИСУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті розглянуто окремі питання, що висвітлюють історію винаходу технічних засобів запису та відтворення візуальних і звукових сигналів. Проаналізовано основні проблеми впровадження звуко-, відеозапису у діяльність з розслідування кримінальних правопорушень і судовий розгляд кримінальних проваджень. Простежено еволюцію використання техніки звуко- відеозапису у кримінальному судочинстві.

Злочинність як антисоціальне явище є невід'ємним супутником суспільства упродовж усієї історії його розвитку. В усі періоди державності правоохоронні органи були вимушені боротися зі злочинністю, а з розвитком науки та техніки вдавалися по допомогу до технічних засобів.

Криміналістичний звукозапис та відеозапис в кримінальному судочинстві має свою історію, початок якої слід віднести до виникнення загальної теорії запису та відтворення візуальних і звукових сигналів.

У 1877 р. в США Т. Едісон запатентував фонограф — один з перших приладів для механічного запису звуку і його відтворення [9, с. 13]. Саме Т. Едісон увійшов до історії як людина, що відкрила світу секрети аудіозапису. Носієм у фонографі був циліндровий вал, обгорнений олов'яною фольгою або паперовою стрічкою, вкритою шаром воску. Для запису і відтворення звуку служила голка (різець), сполучена з мембраною. Звісно, такий запис не міг бути довговічним і якісним. Т. Едісон багаторазово вносив конструктивні зміни у фонограф, але так і не досяг чистого звучання.

Подальший розвиток науки в цьому напрямі привів до народження магнітного запису. В 1898 р. датський вчений-фізик В. Паульсен вперше продемонстрував роботу магнітофона, де носієм запису був сталевий дріт [9, с. 218]. Якість відтворення звуку в той час була

низькою, а сам процес запису — складним (він здійснювався на досить товстий залізний дріт діаметром 1 мм, який протягувався зі швидкістю 20 м/с).

Довгий час магнітний запис серйозно не вдосконалювався, і на нього не звертали особливої уваги аж до 30-х років ХХ століття. В 1928 р. німецький винахідник Перлемейер запатентував спосіб отримання магнітної стрічки на немагнітній основі. Для цієї мети залізний порошок (одна з видозмін окислу заліза — Fe_2O_3) і зв'язуюча речовина наносилися на папір, целулоїд або інший гнучкий матеріал. Проводити звукозапис на подібну магнітну стрічку стало значно зручніше і якість його покращала [8, с. 26].

За оцінкою Р.С. Белкіна, кінець ХІХ і початок ХХ століть ознаменувалися проривом у формуванні дійсно наукових засобів і методів боротьби зі злочинністю [2, с. 253; 3, с. 8]. Майже одночасно з виникненням звукозапису в кінці ХІХ століття французьким інженерам братам Огюсту і Луї Люм'єрам вдалося створити апарат з елементами кінематографа, за допомогою якого вони зафіксували декілька епізодів, що відтворювали прибуття поїзда та вихід робочих з фабрики. 28 грудня 1895 р. в м. Парижі були продемонстровані перші кіносюжети. Вже за декілька місяців кінематограф з'явився у всіх розвинутих країнах. В Росії вперше кіносюжети були продемонстровані 4 травня 1896 р. в м. Петербурзі, а згодом і в Україні — у м. Харкові [12, с. 7].

Відомо, що вперше у розслідуванні кінострічка була використана в 1901 р. в м. Чикаго (США). Так, один із репортерів випадково навів кіноапарат на президента США У. Мак-Кінлі в момент нападу на нього анархіста і точно зафіксував президента та метушню натовпу біля нього. При уважному вивченні кіноплівки можна було роздивитися обличчя вбивці і зусилля, які він робив, щоб пробратися крізь натовп. Весь його вигляд говорив про остаточно ухвалене рішення: спершу він, мабуть, когось шукав, можливо, співучасника, або чекав обумовленого сигналу, потім розрядив револьвер в президента [22, с. 5].

В 1914 р. один кінофабрикант зняв фільм про реально вчинений злочин, де «вбивця» був загримований під розшукуваного злочинця. Через деякий час, завдяки заповзятливості цієї людини і його фільму, злочинець був впізнаний і затриманий. В 1925 р. в кінотеатрах м. Бостона, а потім й інших міст з метою розшуку стали демонструвати фільми-портрети злочинців, що набагато спрощувало пошук та їх затримання [16, с. 4].

Прикладом використання кінострічки як доказу, може бути справа по обвинуваченню режисера Київської студії художніх фільмів в порушенні правил техніки безпеки. В м. Донецьку знімався епізод «Палаючий барак» для кінофільму «Так ніхто не кохав». Зйомка епізоду проводилася під керівництвом режисера в умовах, що не забезпечували безпеку артистів. Коли за командою режисера актриса втретє вбігла до палаючого бараку, на неї впала конструкція. В результаті вона отримала небезпечні опіки і, не дивлячись на зусилля медиків, померла.

Слідчий вилучив кіноплівку з усіма дублями знятого епізоду і приєднав її до матеріалів кримінальної справи. З'ясувалося, що згідно з планом зйомок фільму ці кадри повинні були зніматися комбінованими методами. Режисер прийняв рішення проводити зйомки в палаючій вогнею декорації, нікого про це не повідомивши.

Група експертів проаналізувала представлені слідчим матеріали справи (свідчення свідків, режисерську розробку сценарію фільму, дев'ять дублів, знятих трьома кінооператорами під час зйомок епізоду «Палаючий барак») і констатувала грубі порушення правил техніки безпеки. Перегляд на екрані дев'яти дублів дозволив відновити не лише обстановку, в якій велася зйомка епізоду «Палаючий барак», але і осередок пожежі в різні проміжки часу. На поставлене слідчим запитання: «Чи була необхідність знімати третій дубль в умовах швидкого розповсюдження вогню, що загрожує падінням деталей палаючої декорації?» — експерти одноставно відповіли, що за подібних умов режисер-постановник не мав права знімати жодного дубля.

Вивчивши переглянуті на екрані дублі, експертиза дала наступний висновок. Оскільки зйомка проводилась одночасно трьома операторами практично з однієї позиції, перший дубль можна було вже не повторювати. Другий дубль, теж знятий трьома камерами при значному поширенні вогню, давав всі підстави припинити зйомки. Третій дубль після того, як сцена була знята шість разів, при охопленні полум'ям всієї декорації, а також місця пробігу акторів, був категорично неприпустимий.

З висновку експертизи слідувало, що вихідним матеріалом для відповіді на більшість поставлених слідчим запитань була інформація, отримана при перегляді кіноматеріалів. У вирокі по цій справі вказано, що перегляд судом кінодокументів про зйомки першого, другого і третього дублів з очевидністю свідчить про постановку акторів в умови реального ризику для життя [14, с. 22–24].

Незабаром методи запису та відтворення візуальних і звукових сигналів перетворилися в засоби дослідження різних галузей науки, техніки та практики, що не оминуло і правові науки. Вчені на сторінках юридичної літератури почали висловлювати думки щодо застосування звукозапису і кінозйомки в кримінальному судочинстві. Так, у 1926 р. С. М. Потапов висловлював думку про можливість використання кінозйомки в розслідуванні [25, с. 78].

Згодом про доцільність використання не лише кінозйомки, але й звукозапису в кримінальному судочинстві пишуть А.Є. Брусилівський і М.С. Строгович, які відзначили проблеми протоколювання та вказали: «Проблема протоколу не проста. Краще стенограма, ще краще фонограма, а найкраще кіно-фонограма. Однак при цьому ми вже зустрічаємось з технічними ускладненнями... Однак для повсякденної практичної роботи — це муза майбутнього» [4, с. 161] *[тут і далі переклад наш — М. С.]*. В криміналістичній літературі про практичне застосування звукозапису та кінозйомки під час розслідування кримінальних справ питання було поставлено лише через 12 років А.І. Вінбергом та О.О. Ейсманом [8, с. 21–30], однак перепорою до широкого застосування на практиці звукозапису і кінозйомки була відсутність якісної кіно-, звукозаписувальної та кіно-, звуковідтворюючої апаратури.

Важливо, що при постановці питання про впровадження до сфери кримінального судочинства кінозйомки і звукозапису підкреслювалась необхідність розробки відповідних процесуальних правил [7, с. 22–25].

Відомо, що на Нюрнберзькому міжнародному процесі головних військових злочинців у 1945–1946 рр. проводився магнітофонний запис всього судочинства і кінозйомка на досудовому слідстві частини допитів обвинувачених та свідків [24, с. 7].

У повоєнні часи вітчизняна промисловість освоїла випуск великої кількості різних магнітофонів, диктофонів, кінокамер, надійних і простих в роботі. Більшість із них мали відносно невеликі габарити і були прості в роботі. З'явилася практична можливість використовувати кінозйомку і звукозапис у розслідуванні кримінальних справ та в суді. Вчені-криміналісти почали приділяти багато уваги питанням застосування звуко-, кінозйомки в кримінальному судочинстві [11, с. 51–53; 15, с. 52; 28, с. 70–80; 30, с. 38] та започаткували розробку процесуальних і тактичних питань застосування кінозйомки та звукозапису в кримінальному судочинстві.

У 1960 р. в КПК УРСР була закріплена можливість фотографування речових доказів під час огляду (ч. 3 ст. 191) і відтворення обстановки й обставин події (ч. 1 ст. 194). Додатками до протоколів слідчих дій було визначено фотознімки, плани, схеми й інші матеріали, які пояснюють їх зміст (ч. 3 ст. 85), — тобто результати застосування частини науково-технічних засобів. Вже тоді поставало дискусійне питання про процесуальну регламентацію застосування звукозапису та кінозйомки [19, с. 317].

Постійно зростаючі можливості науково-технічних засобів, належна розробка питань теорії й практики криміналістики і судової експертизи в поєднанні зі зростаючими потребами практики вимагали подальшого вдосконалення правових підстав застосування науково-технічних засобів у правозастосовчій діяльності.

В той час про необхідність впровадження магнітного звукозапису в процесі розслідування говорили не лише юристи. 25 червня 1964 р. в «Литературной газете» була опублікована стаття Н. Четунової «Обмова». В цій статті автор ставила питання про необхідність використання магнітного звукозапису на судовому слідстві. Н. Четунова вказувала, що магнітний звукозапис, що проводиться разом з протоколюванням процесу судового слідства, безперечно забезпечує об'єктивність і повноту судового слідства.

19 січня 1965 р. на кафедрі Вищої школи Міністерства охорони громадського порядку РРФСР було проведено семінар щодо використання засобів магнітного звукозапису при проведенні слідчих дій [13], матеріали, якого були узагальнені та стали підґрунтям до видання в 1967 р. Л.М. Карнєвою, О.Р. Ратиновим, М.П. Хилобком посібника «Применение звукозаписи в следственной работе». Також у 1967 р. вийшла у світ брошура авторів В.М. Ніколайчика, Л.А. Соя-Серка, А.М. Трофімова, І.Д. Найдіса «Применение киносъемки при расследовании». Видання вказаних брошур сприяло більш активному застосуванню кінозйомки і звукозапису в слідчій практиці.

Виходячи з потреб практики, Президія Верховної Ради УРСР 18 січня 1966 р. прийняла Указ, яким було доповнено ст. 85 і 114 КПК УРСР. Вони містили вказівки про те, що під час проведення досудового (на той час використовувався термін — попереднього) слідства може застосовуватись магнітофонний запис, кінозйомка, машинопис і стенографія [23, с. 103].

Законодавчо не врегульовані процедури застосування звукозапису і кінозйомки в розслідуванні призвели до великого розмаїття у їх застосуванні:

- матеріали звукозапису, кінозйомки, отримані в ході слідчих дій, приєднувалися до справи спеціальною постановою;
- для участі в допиті із застосуванням звукозапису, кінозйомки запрошувалися поняті, спеціалісти;
- до письмового протоколу допиту включалися лише анкетні дані допитуваного;
- показання записувалися прихованим магнітофоном без повідомлення, але в кінці допиту запис відтворювався допитуваній особі;
- у допитуваного не питали згоди на проведення звукозапису, кінозйомки і т.д.

Це призвело до створення на місцях спеціальних інструкцій, керівництв і пам'яток, які передбачали правила застосування звукозапису і кінозйомки, але ці правила відрізнялися, деколи істотно, одні від одних.

Указом Президії Верховної Ради РРФСР від 31 серпня 1966 р. КПК РРФСР був доповнений ст. 141¹. Положення цієї статті почали застосовуватись по всій країні (неофіційно), що, безумовно, сприяло уніфікації фактичного застосування звукозапису, підвищенню об'єктивності розслідування, зміцненню гарантованих прав допитуваних осіб. Практика використання звукозапису стала розвиватися в одному напрямі. В подальшому на території УРСР, як і в інших союзних республіках, практика застосування звукозапису в розслідуванні удосконалювалася, звукозапис впроваджувався також і в судовий процес.

Все це призвело до того, що Указом Президії Верховної Ради УРСР від 30 серпня 1971 р. було запроваджено спеціальні норми КПК УРСР (ст. 85¹, 85²), які регламентували застосування звукозапису та кінозйомки.

Поява цих правових норм підвищила загальну інформаційну цінність, доказове значення, об'єктивність і наочність слідчих і судових дій.

В 60–80-х рр. ХХ століття настає якісно новий етап у вивченні кримінально-процесуальних проблем науково-технічного прогресу, що пов'язано з подальшим зростанням потреби слідчих і судових органів у використанні допомоги науки і техніки. Причинами зростання слугували ті зміни, що відбувалися в житті суспільства та розвиток науки і техніки.

Одним із результатів технологічної революції, стала поява відеомагнітофонів, перша згадка про які з'явилась у пресі в 1956 р. Їх першим виробником стала фірма AMPEX (США) [6, с. 11].

Одразу після появи відеозапис розділився на дві самостійні гілки. Одна з часом стала різновидом мистецтва, а інша — служить науці. Судовий відеозапис, звісно, є специфічною підгалуззю останньої. Спочатку відеомагнітофони використовувалися лише для запису телевізійних програм у стаціонарних умовах. Лише в другій половині 60-х рр. шляхом вдосконалення і подальшого розвитку в нашій країні були створені вітчизняні стаціонарні, а в подальшому — портативні апарати. Процес в даному напрямі проходить дуже повільно. Поява портативної відеозаписувальної апаратури привернула увагу як вчених криміналістів, так і практичних працівників. Перший досвід їх застосування в слідчій практиці показав, що новий метод фіксації займе своє місце в криміналістиці й отримає подальший розвиток [20, с. 37–41; 29, с. 67].

Нечисленні наукові повідомлення, опубліковані в юридичних журналах, піднімали лише питання ефективності відеозапису, техніки виготовлення судових відеограм.

Практично ж відеозапис в сфері кримінального судочинства почали застосовувати в 70-ті рр., коли МВС закупило в Японії десяток комплектів апаратури [5, с. 24]. Це в свою чергу було поштовхом до застосування відеозапису на досудовому слідстві та в суді.

Застосування відеозапису не передбачалось кримінально-процесуальними кодексами союзних республік, хоча його використання в радянському кримінальному процесі не суперечило закону і ні в кого не викликало сумнівів, що відеозапис здійснюється відповідно до наукових принципів.

На той час недостатньо досліджений досвід і процесуальні питання використання засобів відеозапису в кримінальному процесі, відсутність законодавчої регламентації відносно застосування відеозапису як допоміжного засобу фіксації викликали у слідчих певні труднощі в процесуальному оформленні як самого факту застосування відеозапису, так і одержуваних в результаті фіксації матеріалів запису. Через ці причини більшість практичних працівників по-різному оформляли результати застосування відеозапису на досудовому слідстві та в суді, іноді допускаючи при цьому порушення процесуального закону [21, с. 8].

16 квітня 1984 р., враховуючи потреби практики та теоретичні розробки вчених, Президія Верховної Ради УРСР своїм Указом зако-

нодавчо закріпила застосування відеозапису при проведенні слідчих дій, шляхом внесення змін до ст. 85² КПК УРСР. Правова регламентація застосування відеозапису в кримінальному процесі визначила основні напрями розвитку теоретичних думок і практики в сфері використання даного засобу фіксації доказів.

У 1992 р. з метою підвищення рівня техніко-криміналістичного забезпечення розкриття злочинів і розслідування кримінальних справ, а також ефективності роботи експертно-криміналістичних підрозділів ОВС наказом МВС України від 9 березня 1992 р. № 140 було затверджено Положення про діяльність експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ України. Цим Положенням на експертно-криміналістичні підрозділи покладено такі основні завдання: техніко-криміналістичне забезпечення слідчих дій і оперативно-розшукових заходів; проведення криміналістичних досліджень з метою створення науково обґрунтованої бази доказів у розслідуванні кримінальних справ (п. 1.2.1.) [26].

28 червня 1996 р. Верховною Радою України було прийнято Конституцію України [17], де в п. 7 ч. 3 ст. 129 закріплено один із основних принципів судочинства — гласності судового процесу і його повної фіксації технічними засобами. Фіксація має принциповий характер і, закріплюючи її правове регулювання, законодавець мав на меті забезпечити об'єктивність, результативність виконуваних процесуальних дій та можливість перевірки дотримання при цьому прав і законних інтересів громадян. Втілення в життя цього конституційного положення ускладнюється обмеженими фінансовими та економічними можливостями судової гілки влади в нашій країні.

Крім того, Законом України «Про внесення змін до кримінально-процесуального кодексу України» [25], який набрав чинності з 29 червня 2001 р., КПК було доповнено деякими положеннями, які регламентували застосування науково-технічних засобів. Зокрема, захисникові надано право використовувати науково-технічні засоби при провадженні дізнання, досудового слідства та в суді (п. 5 ст. 48), а ст. 87¹ регламентувала фіксацію судового процесу технічними засобами.

Варто зауважити, що діюча до 2012 року система кримінально-процесуальних норм щодо використання науково-технічних засобів була зорієнтована на суспільні відносини і рівень розвитку науки й техніки початку 60-х рр., і, незважаючи на деякі зміни та доповнення, внесені до КПК, практично повністю зберегла свої основні риси і потребувала серйозного реформування.

Історичні факти свідчать, що формування, становлення й розвиток організаційних і правових основ застосування науково-технічних досягнень у розкритті та розслідуванні злочинів являє собою складний процес, який протікає під впливом багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. Особливе місце серед них, на думку В.О. Волинського, займає фактор ідеології, існування якого до недавнього часу взагалі не визнавалось у вітчизняній криміналістиці. Між тим, вплив цього фактора проявився в недалекому минулому, і не лише у розвитку вітчизняної науки і техніки (критика «кібернетики — як лженауки», морганівської генетики тощо), а зокрема й криміналістики, її методів і засобів [10, с. 98].

І дійсно, до початку так званої «перебудови», до відкриття «залізної завіси» у вітчизняній криміналістичній літературі важко було зустріти джерела, де б не піддавалася критиці «реакційна сутність буржуазної криміналістики». Звичайно, цей фактор не міг позитивно позначитись на розвитку вітчизняної криміналістики.

Докорінні зміни у соціально-політичних та інших умовах життя суспільства і держави на сучасному етапі розвитку України створили передумови для реформування системи кримінальної юстиції у напрямі подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським і світовим співтовариством. Внаслідок цього Верховною Радою України було прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс України (13 квітня 2012 року № 4651-VI), який набрав чинності 20 листопада 2012 року [18].

У новому КПК України застосування технічних засобів фіксації, у тому числі і звуко-, відеозапису передбачено у главі 5 «Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення» (ст.ст. 103–107).

Відповідно ст. 103 КПК України процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися: 1) у протоколах; 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; 3) у журналі судового засідання. Носіями інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, є матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії, які містять відомості про обставини, установлені під час проведення таких дій.

Інформація зафіксована під час проведення процесуальної дії за допомогою технічних засобів повинна бути долучена до протоколу

процесуальної дії як додатки. Ними відповідно п. 3 ч. 2 ст. 105 КПК України можуть бути стенограми, аудіо-, відеозаписи процесуальної дії, що пояснюють і збагачують зміст протоколу.

Загальні вимоги, які визначають допустимість застосування в кримінальному провадженні технічних засобів полягають у такому: дії по їх застосуванню правомірні, якщо вони передбачені законом, не суперечать йому; застосовувати їх можуть особи, спеціально на те уповноважені; можливість їх застосування визначається їх науковою обґрунтованістю, об'єктивністю і достовірністю одержаних при цьому результатів; вони не повинні суперечити етичним нормам, принижувати гідність осіб, щодо яких застосовуються; їх використання має відповідати вимогам безпеки.

Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження під час досудового розслідування, в тому числі під час розгляду питань слідчим суддею, відповідно ст. 107 КПК України здійснюється на розсуд особи, яка проводить відповідну процесуальну дію.

Обов'язковим є фіксування технічними засобами за клопотанням учасників процесуальної дії під час досудового провадження, а також фіксація речових доказів (із застосуванням фотографування або відеозапису), що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість, або з інших причин неможливо без зайвих труднощів, або витрати на їх зберігання співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню (ч. 6 ст. 100 КПК України).

Про застосування технічних засобів фіксування процесуальної дії заздалегідь повідомляються особи, які беруть участь у процесуальній дії. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо.

Незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними.

Фіксація технічними засобами звуко-, відеозапису слідчих (розшукових) дій передбачена і окремими статтями КПК України, а саме під час: допиту — ч. 5. ст. 224 КПК України; пред'явлення

для впізнання осіб, речей чи трупа — ч. 6–8 ст. 228 і ч. 3 ст. 231 КПК України; проведення допиту, впізнання у режимі відео-, телефонної конференції ст. 232 КПК України; допиту за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції (ст. 567 КПК України); обшуку — ч. 7 ст. 236 КПК України; огляду — ч. 7 ст. 237 КПК України; огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією — ч. 6 ст. 239 КПК України; слідчого експерименту — ч. 2 ст. 240 КПК України; освідуванні особи — ч. 4 ст. 241 КПК України. Відеозапис може застосовується для безперервної фіксації ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії (для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи) і у такому разі участь понятих не є обов'язковою (ч. 7 ст. 223 КПК України).

Відповідно ч. 1 ст. 136 КПК України матеріали відеозапису можуть бути належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом.

Матеріали звуко-, відеозапису у кримінальному провадженні можуть виступати документами, якщо вони містять зафіксовані за допомогою звуку, зображення відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під досудового розслідуванні, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії.

Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій передбачена ст. 252 КПК України. Протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування (ст. 256 КПК України).

Технічні засоби звуко-, відеозапис під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані для: аудіо-, відеоконтролю особи (ст. 260 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, шляхом встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи (п.5 ч. 1 ст. 267 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи з використанням відеозапису (ч. 1 ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтролю місця (ст. 270 КПК України).

У судовому провадженні фіксування технічними засобами є обов'язковим відповідно ст. 27 КПК України. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції передбачено ст. 336 КПК України (допит обвинуваченого відповідно Ч. 3 ст.351 КПК України; допит малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого відповідно Ч. 4 ст. 354 КПК України). Дослідження звуко- і відеозаписів судом (ст. 359 КПК України) проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у журналі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носіїв інформації і зазначенням часу відтворення (демонстрації). Після цього суд заслуховує доводи учасників судового провадження. Матеріали звуко- відеозапису запису можуть бути повторені повністю або в певній частині. Для з'ясування відомостей, що містяться у звуко- і відеозаписах, судом може бути залучено відповідного спеціаліста.

Підводячи підсумок сказаному, необхідно відзначити, що використання звуко- та відеозапису у кримінальному провадженні стало можливим завдяки впровадженню до сфери кримінального судочинства досягнень науки та техніки.

Звуко-, відеозапис зародився та розвивався поза межами кримінального процесу і криміналістики, на сьогоднішній день він зайняв своє місце в фіксації процесуальних дій та закріпленні доказової інформації.

Список використаних джерел

1. *Баишатов В. К.* Применение киносъёмки на предварительном следствии: Обобщение практики по материалам ряда областных прокуратур / *В. К. Баишатов.* — М., 1974. — 42 с.
2. *Белкин Р. С.* История отечественной криминалистики / *Р. С. Белкин.* — М.: Норма, 1999. — 486 с.
3. *Белкин Р. С.* Криминалистика. Общетеоретические проблемы / *Р. С. Белкин, А. И. Винберг.* — М.: Юрид. лит., 1973. — 264 с.
4. *Брусиловский А. Е.* Свидетельские показания в качестве судебных доказательств: методика и техника следственной работы / *А. Е. Брусиловский, М. С. Строгович.* — Киев, 1934. — 226 с.
5. *Вагурина М. В.* Криминалистическая фотография, киносъёмка и видеозапись: учеб. пособие / *М. В. Вагурина, Е. А. Волобуев, Н. Н. Егоров.* — М.: ВНИИ МВД России, 2005. — 29 с.
6. *Васин В. А.* Видеомагнитофоны и видеокамеры: справ. пособ. / *В. А. Васин* — М. : Горячая линия — Телеком, 2002. — 325 С.

7. *Винберг А. И.* Новые методы фиксации и демонстрации судебных доказательств / *А. И. Винберг, А. А. Эйсман* // Социалистическая законность. — 1946. — № 4–5. — С. 22–25.
8. *Винберг А. И.* Фототелеграфия и звукозапись в криминалистике / *А. И. Винберг, А. А. Эйсман*. — М. : РИО ВЮА КА, 1946. — С. 21–30.
9. *Волков-Ланнит Л. Ф.* Искусство запечатленного звука: очерки по истории граммофона / *Л. Ф. Волков-Ланнит*. — М. : Искусство, 1964. — 256 с.
10. *Волынский В. А.* Социально-экономические факторы, влияющие на развитие криминалистики / *В. А. Волынский* // Криминалистика: актуальные вопросы теории и практики : всерос. «круглый стол» 15–16 июня 2000 г. : сб. тез. — Ростов н/Д : РЮИ МВД РФ, 2000. — С. 96–102.
11. *Герасун А.* За применение магнитофона в следственной работе / *А. Герасун* // Социалистическая законность. — 1962. — № 10. — С. 51–53.
12. *Голдовский Е. М.* От немого кино к панорамному / *Е. М. Голдовский*. — М., 1961. — 163 С.
13. *Использование средств магнитной звукозаписи при производстве следственных действий* : материалы теор. семинара кафедры криминалистики Высш. шк. МООП РСФСР 19 янв. 1965 г. — М.: ВШ МООП РСФСР, 1965. — 58 С.
14. *Ищенко Е. П.* Криминалистическая фотография и видеозапись: учеб.-практ. пособие / *Е. П. Ищенко, П. П. Ищенко, В. А. Зотчев*; под ред. Е. П. Ищенко. — М. : Юрист, 1999. — 438 с.
15. *Карнеева Л.* Применим ли магнитофон в следственной работе? / *Л. Карнеева* // Социалистическая законность. — 1963. — № 1. — С. 50–54.
16. *Киноеженедельная газета*. — 1925. — № 4–5. — С. 4.
17. *Конституція України*: прийнята на 5-ій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (з наступними змінами і доповненнями станом на 11.12.2007).
18. *Криміналістична фотографія та відеозапис (основи методики викладання)*: навч. -метод. посіб. / *С. Л. Ларін, М. В. Салтєвський, Л. М. Довгий, О. В. Одерій*. — Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2007. — 456 с.
19. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс] // Голос України. — 2012. — № 90–91. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
20. *Макаров И. В.* Видеомангитонная запись — новый вид фиксации доказательств / *И. В. Макаров, К. С. Скоромников* // Труды высшей школы МВД СССР. — 1972. — № 34. — 37–41.
21. *Мусиенко А. В.* Процессуальные, тактические и организационные проблемы применения киносъемки, видео- и звукозаписи при расследовании преступлений : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / *А. В. Мусиенко*. — М., 1983. — 25 с.
22. *Найдис И. Д.* Судебная кинематография и видеозапись / *И. Д. Найдис*. — Х.: Вища шк.: Изд-во при Харьк. ун-те, 1986. — 197 с.

23. *Нор В. Т.* Судові витрати у кримінальному процесі України / *В. Т. Нор, А. А. Павлишин*; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. — К.: Атіка, 2003. — 175 с.
24. *Нюрнбергский процесс: право против войны и фашизма* / под ред. И. А. Ледаях, И. И. Лукашука. — М.: ИГПАН, 1995. — 262 с.
25. *Потапов С. М.* Судебная фотография: краткое систематическое руководство для органов дознания, следствия, суда, прокуратуры, правозаступников и экспертов. — М.: Изд. НКВД при заготхозе милиции респ., 1926. — 162 с.
26. *Про внесення змін до кримінально-процесуального кодексу України: закон України від 21.06.2001* // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 34–35. — Ст. 187.
27. *Про затвердження* Настанови про діяльність експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ: наказ МВС України від 09.03.1992 № 140.
28. *Розенблит С. Я.* Возможности использования звукозаписи при производстве следственных и судебных действий / *С. Я. Розенблит* // Вопросы криминалистики. — 1964. — № 10. — С. 70–80.
29. *Ряшев В.* Видеомагнитофон — в помощь следователю / *В. Ряшев* // Социалистическая законность. — 1971. — № 9. — С. 67–68.
30. *Селиванов Н. А.* Научно-технические средства при расследовании преступлений / *Н. А. Селиванов* // Социалистическая законность. — 1961. — № 9. — С. 37–40.

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНИКИ ЗВУКО-, ВИДЕОЗАПИСИ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

М. Ф. Сокиран

В статье рассмотрены отдельные вопросы, освещающие историю изобретения технических средств фиксации звуковой и наглядно-образной фиксации. Проведен историко-правовой анализ исследуемой проблемы, рассмотрены предпосылки и возможности использования звуко-, видеозаписи в уголовном судопроизводстве Украины с момента изобретения техники звуко-, видеозаписи и до настоящего времени. Проанализированы основные проблемы внедрения звуко-, видеозаписи в деятельность по расследованию уголовных преступлений и судебное разбирательство уголовных производств.

Показано влияние применения технических средств звуковой и наглядно-образной фиксации на состояние раскрытия и расследования преступлений и судебного разбирательства уголовных производств. Рассмотрены общие требования, которые определяют допустимость применения в уголовном производстве технических средств и заключаются в том, что действия по их применению правомерны, если они предусмотрены законом, не противоречат ему; применять их могут лица, специально на то уполномоченные; возможность их применения определяется их научной обоснованностью, объективностью и достоверностью полученных при этом результатов; они не должны противоречить этическим нормам, унижать достоинство лиц, в отношении которых применяются; их использование должно соответствовать требованиям безопасности.

Исследовано особенности применения технических средств фиксации в современных условиях, с учетом принятия в Украине нового Уголовного процессуального законодательства.

На основе проведенного исследования автором установлено, что формирование, становление и развитие организационных и правовых основ применения научно-технических достижений в раскрытии и расследовании преступлений и судебном разбирательстве представляет собой сложный процесс, который протекает под влиянием многих объективных и субъективных факторов. Использование звуко- и видеозаписи в уголовном производстве стало возможным благодаря внедрению в сферу уголовного судопроизводства достижений науки и техники. Технические средства звуко-, видеозаписи изобретены и развивались вне уголовного процесса и криминалистики, на сегодняшний день они заняли свое место в фиксации процессуальных действий и закреплении доказательственной информации.

HISTORICAL ASPECTS OF THE USING SOUND AND VIDEO RECORDINGS IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS

M.F. Sokiran

The article discusses some problems related to the history of the invention of technical means of recording and playback of visual and acoustic signals. The evolution of the use of sound equipment and video recording in criminal proceedings of Ukraine was researched. Also the basic problems of the sound and video recording introduction into the criminal investigation and trial of criminal proceedings were analyzed.

The effect of the application of technical means of sound and visual fixation on the condition of crime investigation is showed. The general requirements that determine the permissibility of the use of technical means in criminal proceedings are researched. These actions are legitimate if they are prescribed by law and do not contradict it; they can be applied only by specifically authorized persons; the possibility of their application is determined by their scientific validity, objectivity and reliability of the obtained results; they must not conflict with ethical standard; their use must comply with the safety requirements.

The features of the application of technical means of fixation in modern conditions according to the adoption of the new Criminal Procedure legislation in Ukraine are researched.

Based on the conducted study, the author found that the formation, establishment and development of organizational and legal basis for the use of scientific and technological advances in the crime investigation and the trial is a complex process that takes place under the influence of many objective and subjective factors. The use of sound and video recordings in criminal proceedings became possible because of the introduction of science and technology in criminal proceedings. Technical means of sound and video recording are invented and developed outside the criminal process and criminalistics, but nowadays they have taken their place in the fixation of the proceedings and securing evidentiary information.